

Tone Partljič
VORANC
Druga knjiga

Prvi del

1.

Voranc je še zmeraj sedel na lovski opazovalni klopi le slab kilometer pod mejo na severozahodni strani Strojne. Stiskal je zobe od mraza. Čeprav je bila mimo že polovica maja, je bila noč še zelo hladna, pa saj je bil tudi nekaj nad tisoč metri visoko ... Ptiči se še niso oglasili. V domačih gozdovih je bilo tudi ponoči zmeraj nekaj glasov in življenja in nevidnega tekanja, pokanja suhih vej na tleh. Ničesar podobnega ni slišal tod. V resnici pa je res bolj vlekel na uho, ali bi se morda zgoraj z gozdne ceste ne zaslišal kak glas graničarjev ali financarjev ali pa lajež njihovega psa namesto gozdnih živali. V temi in povrh še v lesu je uho pač nehote ves čas na preži. Seveda se naših uniformiranih stražarjev, ki so čuvali »šesti januar«, kakor so komunisti imenovali zadnji beograjski zakonski in policijski ukrep, ni več bal, tu niso imeli kaj iskat; avstrijski žandarji, če bi naleteli nanj, bi morda lahko komplicirali, pregledovali njegov ponarejeni potni list in ga odgnali v kako stražarnico na zaslišanje.

Pogled v dolino je proti Labotu zakrivala gosta megla, tako da se nista videli niti Drava niti Labotska dolina. Dozdevalo pa se mu je, da se nekje globoko sliši šumenje reke, saj se je v Turah in na Tirolskem ravno v tem času topil sneg in talil led in takrat Drava zmeraj naraste in divje buta ob skale

koroških planin, da kar buči. Seveda ga je tudi zeblo, saj ni imel nobene dodatne obleke ali vsaj toplega površnika, četudi mu je Merkačeva obesila staro volneno jopo prek ramen, ko je odhajal, a ni dosti pomagala. Navlekel jo je nase pod suknjič, a je bilo vseeno hladno ... Imre, ki bo spravil tisti Mickin kovček in dodaten nahrbtnik z oblekami in še z drugimi nujnimi stvarmi v najkrajšem času prek meje do Loge vasi k teti Mariji, bo jopo potem odnesel nazaj k Merkačevim. Verjel je, da bo dobro opravil nalogo, kakor zmeraj doslej. Med dodatnimi *stvarmi* na dnu kovčka naj bi se skrivalo že dvesto strani rokopisa romana *Doberdob*, ki se ga je končno lotil. Resnični dogodki v vojaških jarkih so bili nazadnje že petnajst let za njim, v resnici pa so še zmeraj živo boleče odmevali v njem.

Voranc bo nekaj časa bival pri teti Mariji Miglar v Logi vasi, čeprav ona in njen mož nista še ničesar slutila. Vendar je računal s tetino vsakokratno prijaznostjo in gostoljubnostjo. Medtem bo poskušal vzpostaviti zvezo z dunajskimi komunisti, nekatere je spoznal že na kongresu pred štirimi leti, vedel pa je tudi za internacionalno komunistično Rdečo pomoč in imel njen naslov.

Počasi se je megla le redčila in na svetlo so lezli vrhovi Pece, Raduhe, Obirja, Svinške planine ... Kaj? Nekaj je začivkalo? Nekaj tolče po deblu. Žolna? Kaj se tudi fazan že hripavo prebuja? Divji petelin bi naj zapel? Ali je mogoče? Divji petelin? Koliko časa ga že ni slišal, zdaj pa se ti oglasi v Avstriji. Se je temna noč torej začela zares poslavljati?

Čudno, s prebujanjem gozdov tudi sam oživim. Hoja med drevesi v lesu me vsakikrat umiri. Soška fronta, potem pa še Italijani. Ti so mi v taboriščih ubili dušo in srce. Koroški gozdovi so mi v nekaj letih oboje povrnili. Ali bom na tujih ilegalnih poteh sploh še kdaj stopil v take gozdove? Nekaj notranjega in celo malo več moči sem med skrivnim delovanjem s tovariši v Guštanju že začutil. Če ne bom našel komunistične Rdeče pomoči v Avstriji, bom šel pa med drvarje, saj sem bil holcar in znam naredit tramove za strehe. Znam naredit celo rušt. Ne more mi zmanjkat dela, če le ne bom segal previsoko v svojih sanjarijah in načrtih. Kaj me v resnici čaka, če bo vse teklo po načrtu? Najbrž bom deloval v pisarnah v mestih ali sedel v kakem zaporu in ne bom mogel iskat miru po gozdovih. Bom obdržal koroško srce in dušo? Koroško dušo! Duša je skrivnostna, mogoče se je ljudje celo bojijo, ker je ni še nihče videl. Tudi ne razumem, zakaj je našim marksistom in komunistom ne le religija, ampak že sama beseda duša tako napoti ... Zakaj jo gledajo skozi religiozne oči in jo razglašajo za nekaj takega kot opij za ljudstvo in sovražnico marksizma. Saj je v splošni ljudski rabi in nima nobene zveze s politiko in ideologijo. Nesrečneži pri nas pravijo, da jih duša boli. Ko naš oče pojejo kos kruha in zraven popijejo glaž mošta, rečejo: privezal sem si dušo; bica pa nabira razcvetelo materino dušico za čaj in zatrjuje, ta bo pomagal, ker ima dušo. Tudi sam pravim svoji materi, da ima zlato dušo. Ali nisem jaz izgubil pol duše brez Micike in Vide in Mojcej? A ni ostalo pol duše pod Uršljo, jaz pa bom

taval sam po svetu s svojo polovico in bo po malem tekla kri iz rane? Kaj ima to z oblastno cerkvijo in papežem?

To so le zaspane blodnje, ki mi plešejo po glavi, ko še skoraj spim. Vstal je, si pomel oči, se pretegnil in se začel previdno spuščati k reki. Ko se je med grmovjem in drevjem nižal v dolino, se je malo ogrel in je bil že tudi bolj buden. Že je videl prve hiše, iz dveh ali treh se je že kadilo. Pod Flegarco se je prebujala avstrijska vas, v kakšnem majhnem oknu se je videlo, da poskušajo v kuhinji prižgati petrolejke in sveče ... Malo pred cerkvijo je vaška cesta že zavijala k Dravi in je skozi okno videl starejšo žensko v beli spalni srajci, ki je očitno nagnila štamperl šnopsa.

Brodar srednjih let je slonel na ograji broda in kadil pipo, ki so ji na naši strani pravili fajfa. V mraku ga je komaj opazil, ker mu je medlo zažarela, kadar je potegnil iz nje.

»Dobro jutro. Hvala bogu, da ste tako zgodnji,« je rekel Voranc.

»Kaj pa čem! Moram bit zgoden; včasih hočejo tudi razni tihotapci in politični begunci tako rano prek Drave. Samo od njih dobim te dni kak šiling, ko pa je reka tako divja. Te ure, preden se naredi dan, so *šmuglarske* ure ... Zato tudi vas ne bom nič spraševal, zakaj hočete ravno zdaj čez Dravo v Avstrijo. Toda če bo voda še naprej naraščala, bom moral za nekaj dni ostat privezan ob bregu! Zato kar greva!«

Brod se je stresel, malo zaplesal in se začel premikati prek deroče Drave; kolo, pripeto na varovalni vrvi, je škripalo. Ko sta pristala, je brodnik skočil na

tla s štrikom v roki in ga hitro privezal za deblo topola. Voranc je plačal in mu dal nekaj napitnine.

»Bom kar vzel, kaj pa čem.«

Potem je pohitel proti železniški postaji v Labotu, kupil karto do Celovca in zlezel v vagon stoječega vlaka, se stisnil v kot in kar kmalu zaspal; ni čutil, kdaj je vlak krenil proti zahodu, je pa ves prestrašen skočil pokonci, ko ga je sprevodnik v črni železniški uniformi zbudil in zahteval vozno karto, da bi jo s kleščami preluknjal. Ne sprevodnika, samo uniforme se je prestrašil, preden je razpoznal, da ni orožniška, ampak železničarska. V mesecu maju so nehali segregati vagona in čez nekaj časa ga je spet začelo zebsti.

Gledal je Dravo in se spraševal, kakšno je danes guštanjsko jutro brez njega ... Ali Micka že ve, da je onkraj meje? Kako bo razložila Vidi in Mojcej, da ga dolgo, dolgo ne bo? Ali so žandarji in policaji prišli še koga drugega v Guštanju? Skozi okno je gledal znane vasi pred Celovcem, opazoval Dravo, ki je hitela na vzhod. Ta voda, ki se tod suče in vrtinči pod upognjenimi vejami, bo proti večeru že v Šentvidu pred Dravogradom in bo še danes ob desetih pritekla do meje in jo neopazno prešla in potem bo tekla naprej v Maribor, na Ptuj, v Ormož in na Hrvaško in bo v Vukovarju stekla v Donavo ... Nič je ne bo skrbelo, ko bo prestopila mejo in mirno in brez skrbi nadaljevala naprej proti vzhodu.

Kako, da skoraj vse slovenske reke tečejo na vzhod? Razen Soče. Si jo makaronarji zato lastijo? Naši Primorci pravijo Soči sveta reka. Ampak tudi Italijani. Sam Mussolini je rekel, da je Soča za Lahe

sveta reka. Bla, bla, gobeždač! No, na Koroškem pa je Drava naša sveta reka. Tudi naša krščanska cerkev je *Gospa sveta*. Uršlja in Peca pa sveti gori ... Tega nam noben plebiscit ne more vzet. Seveda bi tudi Avstrijci pod Peco radi imeli Dravo za svojo sveto reko, četudi izvira na Toblaškem polju v Italiji in teče po Avstriji kakih sto kilometrov, po slovenskih in hrvaških krajih pa šeststo kilometrov. Kako naj bo Drava avstrijska sveta reka? Naj se Avstrijci na glavo postavijo, nikoli ne bo Drava tiščala svoje čiste vode nazaj proti Celovcu. Zmerom bo tekla naprej k nam in nikoli nazaj.

Spomnim se mladega Mitje iz Šentanela, ki je letos, saj so šele trije tedni od takrat, na mojo prošnjo prišel pet na proslavo jeklarskim delavcem in kmetom v Guštanj za prvi maj. Bila je že tema, zakurili smo prvomajski kres, takoj ko smo zagledali kresova na Strojni in Uršlji. Sam pa sem imel govor o delavskih prvomajskih kresovih, a tudi o slovenskih prazgodovinskih kresovih, govoril sem o časih, ko so se deli plemen še zbirali po večerih okoli ognja in kresov in tako postajali najprej širša, potem pa prava družina, pa o svetopisemskih ognjih, o ognjih, na katerih so sežigali čarovnice; o kresovih, ki so jih kurili naši predniki, ko so prežali po bregovih in gorah, da bi sporočali Koroščem, ali prihajajo Turki; in o današnjih prvomajskih kresovih sem pripovedoval, o teh delavskih solidarnostnih in malo tudi upornih kresovih. Zdaj prižigamo delavske prvomajske kresove, oblast pa jih prepoveduje, samo zato, ker se ob njih zbirajo delavci ... Vsi pa so dobili solze v oči, ko je

Šipkov Mitja zapel znano ljudsko pesem o Dravi, ki jo je sam priredil. Postaven je stopil pred kres, ki ga je čudežno osvetljeval od zadaj, da je bil videti kot mogočna temna prikazen, in je s svojim nežnim bari-
tonom zapel:

*Takrat, ko Drava noj Zilja nazaj poteko,
takrat te srce moje, deklica zala,
ljubilo ne bo.*

*Takrat, ko Drava noj Zilja nazaj poteko,
te srce moje, zemlja slovenska,
ljubilo ne bo.*

*Ker se to, deklica moja,
ne more zgodit,
ker se to, zemlja domača,
ne more zgodit,
za vaju moje srce
zmerom če bit,
zmerom če bit.*

14
15

Ženske so kar zasmrkale in rekle *joj, kak lepo!* Moški so rekli *tak je*; Mitja pa je na prvomajsko noč baje potem še trem dečvam tiho in nežno na uho prepeval, da so pod njim lažje globoko dihale.

Kaj pa se dogaja, kaj je narobe, da se jaz vozim proti toku Drave na zahod? Blodim? Kaj čakaš, boljševizem, da se moram vozit na tuja tla? Kaj boš, kralj Matjaž, večno spal za mizo pod Peco? Kdaj boš, uboga gmajna, zapela *grad gori, grof beži, vino teče, naj še teče kri*? Ali so ateji mogoče imeli prav, ko so rekli, da bojo boljševistični delavci na oblasti in da

bo Koroška spet naša šele takrat, ko bo Drava gor tekla? Saj si moram reči, ne sanjari, samotni popotnik, ki vendar na tujem vlaku drviš v napačno smer! Nekaj ni prav. Drava se pretaka na mojo Koroško, jaz pa potujem iz koroškega raja na tuja tla.

Železničar Miglar je nekaj ur kasneje presenečen odprl vrata, ko sta z ženo proti večeru zaslišala trkanje. Zunaj je stal Voranc.

»Žena, tvoja žlahta!«

Teta Marija Miglar je hitro stopila k njemu.

»Voranc, Voranc, moj fant! Si le prišel?«

»Teta in stric, moral sem, *šesti januar* in jugoslovanska policija sta me prignala.«

»Samo čakala sva, kdaj boš potrkal. Takim, kot si ti, se pletejo socialistične ideje po glavi, pa so jim zmerom kaki *šesti januarji* in policija za petami. Kaj šele, če štrajkate, izobešate plakate in demonstrirate in delate prepovedane stvari. Sam veš, da ne more bit prostora za kaj takega v vaši balkanski in srbski državi. Je vprašanje, če sploh kje po svetu, razen v tisti Rusiji. Midva to razumeva, že večkrat sva dala komu streho za kako noč in kos kruha, samo svojih pridig niso smeli tu razlagat in ponavljat. No, ti pa si dobrodošel pri nama, kolikor želiš. Rajši sedi in pripoveduj,« je rekel Marijin mož Alois.

»Ne, najprej bom dobro segrela piskrček mleka, ti pa se prej še malo umij,« je dodala teta Marija.

Potem je pokazala na stopnice, ki so vodile v podstrešno sobo.

»Postelja je poslana, saj se je najina dečva preselila k svojemu šoceljnu. Odnese stvari gor in se vrni dol k nama. Govorili bomo pa jutri!«

Je izpil toplo mleko, pojedel kos dobrega kruha s strdjo in se vrnil v podstrešno sobo, kmalu pa se je slišalo, kako je smrčal, ko da bi žagal vejo v lesu. Marija in Alois pa sta še dolgo govorila, kako bosta organizirala življenje v hiši, saj sta dobro vedela, da ni prišel za tri dni.

2.

Spal je kot ubit. Bilo mu je tudi dovolj toplo. Nič ni sanjal, vendar se je zbudil v krču ob prvem petelinu. Je Permanov ali Bračurnikov? Je petelin s soške fronte? Terc, v Logi vasi sem! Na begu. Ne morem vedet, čigav je.

In že je začutil skrb, nekakšno težo vprašanj v prsih. Mi je kdo na sledi? Me lahko kdo ujame? Hvala bogu, pri teti sem. Mic? Ali moji dečvi, ki sta zdaj spet pri Volenovih, sploh že vesta, da je atej odšel?

»Zakaj kar naprej odhaja in ga čakamo?«

Ko vprašujeta, kdaj se bom vrnil, slišita edini možni odgovor, tega pa nihče ne ve ... Kaj bosta rekla moja mati in atej? Brata, ki sta že tudi odrasla? Gustl je baje v Franciji, Lojz mu je zrihtal neko šolanje, železarna pomaga. Novega strokovnjaka za varnost pri delu potrebuje. Kaj pravita Volen in Mickina mama? Saj sva vedela, da bo tako, a kaj, ko naju ni poslušala! Pa je

vzela tega komunista Voranca, zdaj pa ima, kar smo ji napovedali.

Spet bo kdo rekel, da sem avanturist. Me bojo vrgli iz službe? Od česa bo Micka živela, kako bo sama skrbela za dečvi? Skrbi prihajajo za mano. Nas bojo vrgli iz stanovanja v fabriki? So zaprli še koga, ki mi je pomagal? Imreja, Kotnika, Lečnika, koga od Merkačev ...? Jaz sem za prvo silo preskrbljen. Samo kdaj se bom smel vrniti? Da bi mi lahko Partija kaj pomagala? Kako? Saj je na tleh, ko je režim tako divje planil nanjo in jo hoče stret, sama pa se lomi zaradi treh, štirih frakcij, zaradi starih nacionalnih zamer, novih ambicij in težav in krivic.

K sreči je bila ob mansardi še kopalnica s straniščem, in čeprav so po praznih kljukah ali kavljih visele še ženske malenkosti, recimo kak nedrček in kaka pozabljena nogavica, se je dobro počutil in se lepo umil, počesal, se skremžil v ogledalo na steni nad umivalnikom, ko je česal lepe svetle, malo zavite lase, se uredil in potem štorcljaje spustil po stopnicah k teti, ki ga je spodaj že čakala, stric Alois pa je okoli vrta že kosil travo.

Izkazalo se je, da je teta Marija resno mislila s sinočnjim stavkom: *govorili bomo jutri*. Nekaj ji je še manjkalo do šestdeset let. Bila je zadnji otrok starega Johanna Samorastnika in Marije Stražnik; po treh pobih, Lenartu, Martinu, Vorančevem očetu Anzanu, se je leta 1873 rodila še ona. Marija je bila od prvega brata Lenarta ali po domače Encija mlajša kar triindvajset let. Voranca je bolj spominjala na mamo Marjeto, s katero sta bili samo svakinji, kot na brata,

njegovega očeta. Bila je dobra, radodarna in gostoljubna kakor mama. Trudila se je za dobro razpoloženje v hiši. Tudi zanjo bi lahko rekel, da ima dobro dušo.

Pošteno lačen je zavohal hrano s štedilnika. Potem je opazoval teto. Na porcelanasti krožnik, doma v Kotljah so imeli plehnate, je nastrgala ajdove žgance, ki jih je še malo v masti in grumpih popekla, jih polila s kislim mlekom in prinesla na mizo, pri tem pa šaljivo in malo nastopaško zapela:

*Po Koroškem po Kranjskem
že ajda zori, že ajda zori,
da Voranc naš žganke dobi
prav zares ...*

Z veseljem se je zagnal v jed. Pa ga ni pustila v miru jesti. Preveč stvari jo je zanimalo. In je neučakano spraševala. Sploh mu ni uspelo sproti odgovarjati. Kot rafal iz mašince so letela vprašanja pred njegov zajtrk.

»Kako je doma, so vsi zdravi? Mame, bice, pa ni več, a ne? Sploh vejo tvoji, da si moral pobegnit? So te hoteli aretirat, ne? Zaradi tvoje frdamane politike? Rajši jo pusti! Bi rad prišel v arest ali kaj? Jezus, kaj pa tvoja Micka in mali dečvi? Je z Micko nekaj narobe, je v bolnici, ne? Kaj hudega? Moj brat Ivan, tvoj atej, pa je zdaj srečen, ko ma svojo bajto, ne? Je še zmerom pravi Slovenc! Taki nam tu manjkajo! Vam je tudi letos toča stolkla ječmen pred žetvijo? Je res bukovo deblo zdrobilo Permanovemu Gustlnu nogo? Kaj pa ta tvoj komunizem pravi o tem, kak je pri vas?

Saj se vse lepo sliši in bere, kaj ti rdeči pišejo. Da bi naj bili vsi enaki, hočete? Ampak bo prej Drava gor tekla, ko da bi bili vsi ljudje enaki. Saj to ne more bit. Kako bosta pijanec, ki cel dan pije, pa paver, ki cel dan gara, enaka? Ali pa eden, ki je zdrav ko riba, pa nekdo, ki nima noge ... Komunizem gor ali dol! Nikoli ne moremo bit vsi enaki. Eni nekaj podedujejo, drugi nič. Saj ne moreta začet na istem! Že če si Slovenc, saj sam dobro veš, nisi nikoli enak avstrijskemu Nemcu. Ni prav, da to pridigate!«

»Ne, saj ne mislim, da bomo vsi med seboj enaki. Ampak enake šanse bi morali imet. Razumeš, teta, enake možnosti, pol pa naj vsak sam kuje svojo usodo. Pri nas pa se že rodijo na eni strani bogataši, na drugi pa siromaki in berači,« se je branil.

»No, le v miru jej! Da te ne bom kaj motila. Še dobro, da mož na ozari kosi travo, on bi te kar naprej kaj spraševal ...«

Vorancu je šlo na smeh. Toda kasneje, ko se je potikal po tujih tleh, je bil sam podoben teti Mariji, če je srečal koga iz Kotelj ali Guštanja. Taka vprašanja, kot zdaj tetina o sorodnikih in sosedih, so čez nekaj let kar letela tudi iz njega, čeravno mu je hotel znanec povedati kaj o kraljevini ali Kominterni. Najbolj so ga zanimali domači kraji. Vsaka hotuljska lipa, vsak prodani vol, višina smrek, pogrebi, poroke, nosečnice in otroci so ga daleč od doma bolj zanimali kot Lenin in Kominterni in Rdeča pomoč. So se ga kar bali srečat Korošci na Dunaju, v Parizu ali kje drugje ... Ko je odrinil krožnik, je od sitosti globoko zavzdihnil in

se naslonil na stol. Kot da bi teta, ki je zadnji dve minuti zajtrka res molčala, samo čakala, da bo čim prej pojedel, pa se je spet naslonila na ograjo na klopi in je že znova začela govorit. Toda začuda ni več postavljala kakih vprašanj, na katera je pravzaprav sama odgovarjala, saj je tudi že vedela večino odgovorov. Zdaj je naenkrat raznežena začela govoriti o spominih na mlada leta v Kotljah, na Vorančevo rojstvo in prve korake. Nekatero stvar je natančno pomnila in spet ga je spomnila na mamo.

»Ljubi Jezus, Voranc, kak čas beži! Komaj dobrih petintrideset let je, ko sem te nagega dojenčka držala v roki, babica pa te je z desno dlanjo usekala po ritki, da si dal majhen krik od sebe ... Pa ti sploh kaj veš o maminem porodu in svojem rojstvu?«

»Ne, teta, bolj slabo se vsega tega spominjam.«

»No, mislim, ali so ti kaj povedali?«

»Kaj bi mi pa lahko povedali? Da sem bil rojen desetega avgusta na dan svetega Lovrenca in da imam zato tako ime.«

»Ljubi Lovrenc, o tvojem rojstvu se je še dolgo govorilo po Kotljah. Oče so poklicali najboljšo žensko za take stvari, Štrausovo Julijano. Ko te je potegnila iz mame, je ravno začela bít ura v hotuljski cerkvi. Si začel brcat, ker si hotel pokazat, da si slišal. Je bil četrtek, ti si se rodil točno opoldne, to še zmerom vem, čeravno že rada kaj pozabim. Ja, si bil rojen točno opoldne, ko je bilo sonce najvišje nad Uršljo. Še župnik so to baje zapisali v cerkveno kroniko, da si se rodil, ko je začel bít zvon na našem cerkvenem turnu ... Si bil kar precej krvav, mama je bila namreč

notri potrgana in poškodovana, ker si bil tak močen. Pa se ni skoraj nič drla od bolečin. Veš, če se je takrat rodil kak kilav otrok, so takoj leteli z njim v cerkev, da bi ga še pravi čas krstili, da ne bi umrl nekrščen. Ti si pa imel prek štiri kile. Ko je nehalo zvonit, si bil že povit pri mami ... Te je kuševala in govorila *moj, moj, moj* ... V domači gostilni je že dva dni čakala pripravljena krstna birtinja gospa Ignacija Wastl, če bi morali hitro h krstu. A je tvoj atej rekel: ‚Saj je pravi močni bikec, nič, krstili ga bomo čez dva dni, jutri moram pokosit travo med drevjem ...‘

Za kosilo smo jedli dobro staro in malo mastno kuro, čeprav si jo je zaslužila samo tvoja mama. A atej so rekli, da bo zanjo zaklal doma še eno. Potem pa je bila tisti dan proti večeru strašna nevihta, veje je lomilo in toča je tolkla. So vsi rekli, ta bo imel divje in hrupno življenje! Ampak bo zato šel močen skozi. In smo te res nesli h krstu šele čez dva dni. In je lahko že šla h krstu tudi tvoja mati. Nosil pa te je Johan Wastl, botra pa je bila njegova žena, ker je bila takrat še navada, da je imel otrok krstnega botra in botro. Ta navada je zginila med prvo vojno, saj ni bilo dovolj moških, ker so bili na fronti; pa je škof poslal okrožnico, da je dovolj samo krstna botra. Tak je še danes. Župnik so rekli, da ti bo ime Lovrenc, klicali pa te bojo Lovro. Se ne spomnim, kaj je bilo z našim župnikom, ker te je prišel gospod iz Šmartnega krstit, vem pa, da se je pisal Josef Pogačnik. Ja, dokler nismo dobili svoje fare, smo bili samo podružnica fare sv. Martina v Šmartnem. Pogačnik so krstili tudi Alojza dve leti za teboj.

Ko so ti bila štiri leta, je prišel znameniti župnik Franc Štingl, ki pa je bil po rodu Čeh. Ostal je sedem let, dokler se ni začela prva svetovna vojna. Imel je tri omare knjig, veliko je čital in je bil goreč Slovan. Zase je pravil, da je panslavist. Za njim je prišel Ivan Serajnik iz naših Svaten, bil je potomec Serajnikovega Mirka iz Miklove Zale. Ja, tako so takrat zgledale naše Kotlje! A vidiš, kako se še vsega spomnim, ko da bi včeraj odšla od tam. Župniku pa so rekli, da ti naj bo ime Lovro.

„Zapisal bom po latinsko Laurentius, vi ga pa kličite, kak ga hočete.“

„Laurentius, kak svetnik in kako ime pa je to?“ je vprašal tvoj atej.

„Diakon Laurentius je bil svetnik v starem Rimu, kjer ga je cesar Valerijan do smrti mučil na žarečem železnem rešetju, ker je razdelil cerkveno premoženje siromakom.“

Ja, tvoj svetnik je patron siromakov in dobrotnik! In tak si bil krščen za Laurentiusa, kar pomeni Lovrenc ali po naše Voranc. Se mi zdi, da bi tudi ti rad postal nekakšen patron revežev, samo pazi, da ne boš tako končal, kot je pravi svetnik.

Wastl je bil v Kotljah gostilničar in nas je po krstu vse, z župnikom vred, povabil na kosilo v svojo gostilno. Je bilo mesa vrh glave in pijače, kolikor je kdo hotel. Ampak mati so te ves čas držali v rokah, ker so se spomnili Puklovih sosedov, ki so po krstu in kosilu Pri Toniju novorojenčka potem kar pozabili v gostilni. Tudi Puklova mati in botra sta bili tako nažgani!

Sta ga iskali in nazadnje našli v gostilni, kak je spal na klopi.«

Za nekaj časa je utihnila, opazil je, da svojega brata in svakinjo včasih tika, včasih pa onika. Potem pa je že nadaljevala:

»Dve leti kasneje se je rodil Lojzek, zdaj že slovit učenjak in teolog, ki je menda danes v Parizu. Slavni Alojz Samorastnik. Je bil bolj droben kot ti ... Tudi pri njegovem rojstvu sem bila še poleg. Potem pa sem srečala svojega Aloisa Miglarja in sem šla s Koroškega sem gor k Vrbskemu jezeru, kjer je tudi lepo, a ni isto. Nič ne more bit tak lepo kot Uršlja in kraji okoli nje. Po plebiscitu pa smo sploh ločeni. In se redko vidimo, največkrat, če kdo umre. Zato sem tudi tak vesela, če pride kdo k meni, da vsaj zvem, kaj je novega pri nas v kotlini in na bregovih med našimi malimi rekami, ki so pravzaprav le potoki, in med koroškimi lesovi visoko v gori. In seveda, kaj je z ljudmi. Hvala, da si prišel. Veš, sem tudi dostikrat sama, ker sta sin in hčerka že dolgo na svojem, moj moški pa je bil na ajzenponu, zdaj pa je cele dneve na njivah in v pungartu. Prej pa je bil kar naprej v tisti čuvajnici na železnici. Ja, sem dosti sama.«

Teta se je skoraj oznojila od napetega pripovedovanja, potem pa je le vstala in odnesla krožnik in pribor z mize, ko pa mu je kazala hrbet, se mu je zdelo, da hlipa. Še se je obrnila in rekla:

»Bolj si star, veš, hujše je bit daleč od rodne hiše. In od ljudi, ki so tvoji in med katerimi si gor rasel. Tu nimam zares svojih ljudi in žlahte. Samo sosede!«

Voranc je spet pomislil na svojo mamo, ki je tudi vedela vse in še več o Kotljah. Je tudi tožila, da se kljub družini čuti osamljeno. Teta Marija pripoveduje čisto tako kakor naša mati. Zgodovino Kotelj in župnišča ima še zmerom v malem prstu. Saj ima rada moža in Logo vas, ampak jo srce vleče v Kotlje. Ali smo res vedno bolj sami, ko leta odtečejo?

Vseeno pa je teto s prikritim smehljajem poslušal ... Si je mislil, zdaj vsaj vem, kaj je bilo z mojim patronom Laurentiusom, in tudi se mi ne zdi slabo, da sem izvedel nekaj več o svojem rojstvu in imenu ... In da sem se rodil v četrtek, desetega avgusta 1893 točno opoldne. In da je mama krvavela, ko me je rodila. In da me niso pozabili v gostilni kakor Puklovi. Sami zgodovinski podatki!

Sam pa se je pri teti že počutil kot doma in jo je samo poprosil, naj mu v trgovini kupi stvari, da se bo lahko obril. Koroške ženske! O takih zgovornih ženskah bi moral več napisat v svojih povestih.

Ljudje na koroških bregovih veljajo za molčeče. Celo leto so redkobesedni ... Med sosedi slišiš kvečjemu: Bog daj srečo, pa ja ne bo frdamana toča, ja, ne, mogoče, bom, ne bom, kje so oča, kaj so v lesu, kaj bo sonce še dolgo tak žgalo, pridi mi pomagat, krava bo dobila tele ... Pol pa se včasih po enem letu ali dveh usipljejo besede, ki so se nabirale in zamolčevale ...

Mama je taka, bolj vase zaprta, toda o kakih sorodnikih ali hotuljski familiji se hitro razgovori; o tem, kaj se je zgodilo pri nas, pomni, kot da bi bilo včeraj. Še zdaj se spomni, kako je atej stal sredi sobe, ko sem se po enem letu in več vrnil domov iz Trsta, ko

sem hotel pobegniti v Ameriko, pa so ateji govorili, da pravi človek ne zapusti svoje zemlje, svojih bregov in Uršlje, da je čisto zadosti, če zastopiš Kotlje, ker potem zastopiš tudi celi svet, in da kmečkega človeka ne sme privlačevati železarna ... Danes pa se je teta tako razgovorila bog ve po kolikem času, njen Alois je hotel vstopiti v kuhinjo, ko pa je slišal, da razlaga in razlaga o mojem krstu, se je skremžil in spet odšel na vrt ... Če dobro pomislim, tudi o meni govorijo:

»Je prav molčeč, res je, nima kakih govoranc, a zato v svojih knjigah piše in piše, kar se mu je z leti nabralo ... Saj je tak ko mati, samo da ona rada prav natančno govori, kaj se je nekoč dogajalo pod Uršljo in kaj so naredili ljudje ...«

3.

Miglarjevima je rekel, da bo ostal pri njiju toliko časa, da se razčisti njegova nadaljnja situacija v domovini ali dokler mu ne bojo z dunajske Rdeče pomoči sporočili, da je vse urejeno za njegov prihod. Državni zakoni in sodni postopki v kraljevini so bili po šestem januarju 1929 seveda še bolj nepredvidljivi; povrhu pa v rokah neizkušenih uradnikov in policistov in sodnikov, ki so se nepripravljeni nepričakovano znašli v diktaturi z drugačnimi pravnimi pravili delovanja in odločanja. Bili so veliko bolj neuki in nepoučeni, celo primitivni, če si jih primerjal z uradniki v drugih, že stoletnih evropskih parlamentarnih monarhijah ali republikah. Tudi Voranc pravzaprav

ni mogel vedeti, kaj bi ga v Jugoslaviji lahko čakalo. Policija ga je iskala, da bi ga vtaknila v preiskovalni zapor. A ga čaka sodni proces, odvzem svobode brez procesa, sodba samo zato, ker je stranka, ki ji ilegalno pripada, v državi prepovedana; ali mu bojo sodili za kak resnični ali podtaknjeni greh, ni vedel. Upal je le, da niso našli in odkrili dokazov za njegovo krivdo v zvezi s skrivno postojanko za ilegalne prehode na Strojni. Ni vedel, ali je prekršil kak člen zakona s svojimi članki ali proletarskimi reportažami, torej s časopisno kritiko sistema, ali pa ga bojo obtožili zaradi žalitve dinastije Karađorđević, ali nezakonitega druženja in delovanja, ali pa gre sploh za izmišljeno ovadbo ... Sumljivo je bilo že to, da so takrat v Guštanjju uprizorili pravo množično hajko.

Še najbolj ga je skrbelo, da mu bojo obesili ravno delovanje tajnega mejnega prehoda, prek katerega je v državo prihajala velika množina marksističnih knjig in ruskih tiskov o revoluciji, predvsem Leninih knjig, torej propaganda, s katero jih je zasipavala Kominterneta. Vse to je pošiljala v velikih lesenih zabojih z vlaki v Pariz in na Dunaj, kjer je na tovornih listih pisalo, kakor da gre za prehransko trgovino ... Seveda je potem šlo tudi za množico privrženih ilegalnih prebežnikov, ki so na Remšniku in Strojni prikrito delali zanj in organizacijo in ponoči na skrivaj sprejemali zaboje, jih skrivali v zapuščenih štalah in na senikih, da so jih ilegalni transportni šoferji odpeljali naprej ... Veliko je bilo skrivnih, tudi njemu neznanih sodelavcev; ta ilegalna rabota je potrebovala cel arzenal prostovoljcev, od kurirjev, gozdnih voznikov z

vpregami, nosačev zabojev in nahrbtnikov, vodičev in ljudi, ki so v skrivnih skladiščih sortirali in na novo pakirali gradivo, šoferjev tovornih avtomobilov, ki so to potem vozili po državi. Mnogi od njih so bili res iz Koroške, a tudi iz Ljubljane, pa še šoferji iz skrivnih celic partije iz cele države, ki so vozili do Zagreba ali Beograda in celo do Splita ...

Policija je besnela, ker je kljub mnogim odkritim skrivališčem v parnah, štalah, jamah, luknjah v skalah, navideznih vodnjakih ta vražji subverzivni ilegalni promet s prepovedano komunistično literaturo vseeno uspešno potekal še naprej. Kraljeva policija, ki so jo tako v glavnem imeli v rokah nekdanji srbski žandarji in pandurji, se je počutila osramočeno. Nazadnje se je tu na meji marsikaj strnilo pri njegovem imenu. Če bi odkrili postojanko, kakor one na Muri in Kozjaku, bi ga vklenjenega pripeljali pred preiskovalnega sodnika, a so srbski žandarji med seboj navadno glasno govorili:

»Kakav sud? Ako ga dobijemo, svinju, prebatinat ćemo ga do smrti, jebali mu sestru u usta!«

Na koncu je bilo že jasno, da stvar teče prek meje z Avstrijo na Koroškem in še na Kozjaku na levem bregu Drave. Kje je vendar ta neodkrita »luknja« na meji? Razkrit je bil že prehod v Selnici ob Muri, na Duhu na Kozjaku nad Mariborom, kjer so med iskanjem Ledinekove hiše, kjer je bila postojanka, na meji ustrelili Đakovića in Hećimovića, na Remšniku pa je bil učitelj Ljubo Jurančič že v preiskovalnem zaporu ... Je ta hudičeva skrita zadnja postojanka na Pernicah nad Muto? Na Ojstrici nad Dravogradom?

Na Strojni nad Libeličami ...? Tako so nazadnje iskali predvsem njega, najbolj nenavadnega komunista, ki ga prebivalci in celo politični nasprotniki niso hoteli izdati, ker so vsi trdili:

»Je res komunist, ampak pošten, ne laže, drži z delavci, se ne dela, da je nekaj več, ne, mi ga ne bomo nikoli zašpecali policiji!«

Ni veliko odhajal iz tetine hiše, v mansardi je bral, kar je našel na polici, pisal pisma na vse strani, tudi avstrijskim komunistom na Dunaj, in čakal, kdaj se bo prikazal Ivo Kokalj Imre. Večino knjig, ki jih je imela teta na dveh policah, je seveda poznal, ker so bile tako imenovane *mohorjanke*, ki so jih imeli pri hiši tudi vsi bratje Samorastniki, zelo pa ga je razveselila stara šolska čitanka sestrične Neže, ker je našel v njej sicer kratko, a slikovito krščansko ljudsko legendo o nastanku Vrbskega jezera, ki jo je v raznih verzijah že poznal, vse pa so malo spominjale na svetopisemski vesoljni potop. Bile so to legende o drugih jezerih, ki so jih ustvarile razne povodnji za božjo kazen, pri čemer so zgodbe tudi vsaj malo lokalno prirejale. A ta je bila v eni stvari vendarle malo drugačna ... Takole je pisalo v čitanki:

Kjer se danes razliva najobsežnejše koroško jezero, ki je večje od Preseškega, Osojskega, Baškega in Hodiškega, ki vsa lepšajo ljubo našo deželo, je bil nekoč gozd in nekaj vasi, ki so imele skupen naziv Sveta vas in samo eno veliko skupno cerkev, ta pa je imela tak zvon, da so se zatresle Peca, Olševa in celo naši Strojna in Uršlja, kadar je kembelj udarjal

z največjo silo. Pa so, kakor marsikje po svetu, tudi tu ljudje nekoč začeli zanemarjati Boga in njegove zapovedi. In so preveč grešili. Bog jih je večkrat opozoril s povodnimi nevihtami, točo, viharji, pa ni nič pomagalo. Na koncu je prišel nek možicelj, ki jih je trikrat opozoril, da morajo bolj goreče moliti v cerkvi. A ker ni nič zaleгло, je odprl pipico na majhnem mehu z vodo in ta je tekla in tekla iz tistega meha in zalila celo dolino z vsemi hišami, cerkvijo, drevesi, dokler ni nastalo veliko jezero, ki je zaradi vrb okoli bregov dobilo ime Vrbsko jezero.

V zadnjem stoletju se je v Evropi razmahnil turizem in so začeli ljudje množično prihajati k jezeru veslat s čolni, plut z jadrnicami in se kopat. Izginjale so tudi lepe vrbe žalujke, ki so nekoč dale jezeru ime in so morale posekane prepustiti prostor kopališkim plažam, restavracijam in hotelom ... Tam so zdaj privezani čolni in majhne jadrnice. Domačini so se užaljeni odmaknili od jezera in s težkim srcem prodajali parcele, marsikateri hotelir pa je bil recimo iz Švice ali Nemčije, celo Italije.

Toda ostala je še ena velika skrivnostna posebnost. Iz osemdesetmetrske globine se je večkrat zaslišal veliki zvon iz tiste zalite in potopljene cerkve, ki je še zmerom ležal privezan v zvoniku v ruševinah na dnu ... Prav slišal se je kembelj, ki so mu domačini pravili tolkač, kako udarja ob potopljeni bron. Ljudje so se ustavljali in poslušali, včasih se je slišalo to zamolklo zvonjenje iz globokega jezera glasneje, včasih zelo tiho, odvisno, kje je poslušalec stal; ob turističnih bregovih, plažah in vrtovih restavracij ob

vodi pa ga novi lastniki in tudi tujci niso nikoli slišali. Slišali so ga samo domačini, ki so se počutili izgnane od obale jezera.

Zelo se je razveselil, ko je opazil, da vsako soboto prihaja k hiši tednik *Koroški Slovenec*, ki ga je na Dunaju izdajal Čeh Bohumil Sirotek, zasnoval in več let urejal pa Vorančev učitelj Franc Aichholzer. Bralci so se večkrat pošalili, češ da ekipa *Koroškega Slovenca* dobro odraža položaj Slovencev v Avstriji:

»Izdajatelj slovenskega manjšinskega časopisa je češki Sirotek, urednik pa zaveden Slovenec z nemškim priimkom Aichholzer.«

Vesel je bil, da je to prav njegov učitelj izpred več kot dvajsetih let v Kotljah, ki mu je posojal slovenske knjige, ko je bil še deček ... Zelo po svoje, a vendar korektno so v tem časopisu pisali tudi o razmerah na Koroškem onkraj meje v Jugoslaviji. Dobro, da sem se ustavil med našimi Korošci v frdamani Avstriji. Več novih stvari zastopim.

Nek večer mu je teta povedala, da bi ga prav nekdanji učitelj Aichholzer rad videl. Ga je srečala, ko je šla skozi Rožek, kjer je obiskala Miglarjevo mater, torej svojo osemdesetletno taščo, ki je živela pri hčerki. Skoraj vsak popoldan pa gre pomagat staršem na kmetijo pod Baškim jezerom.

»Saj že vsi vejo, da si tu, učitelj je skoraj pritekel k meni iz šole v Rožeku in mi rekel, da bi mu bilo v veselje, če bi lahko dal roko nekdanjemu šolarju, ki ga je učil v prvih dveh slovenskih razredih na svojem prvem delovnem mestu, zdaj pa je že znan pisatelj in

prekucuh tudi na tej strani meje. In je jamral, koliko Drave je že od takrat steklo v Donavo in Črno morje. Rekel pa je, da bi bilo najboljšo, če prideš v soboto popoldne, pa ne na šolo v Rožek, ampak v domačo Dobje ob Baškem jezeru, ker gre v soboto po pouku na dom pomagat ostarelim in bolnim staršem ... Na tej strani Drave, čisto blizu naše Loge vasi, pa so Trebinje, tam sem šla mimo Kernjakove hiše, saj veš, to je naš skladatelj; me je videl, ko je ravno s poboma nekaj popeval na dvorišču, pri Kernjaku vsi kar naprej pojejo, pa je priletel za mano in rekel, da te bo obiskal, če boš dovolil ... Kak te on pozna, pa sploh ne vem.«

»Je že pel z našimi pobi v Guštanju. Jih je naučil *Mojcej, oh Mojcej*.«

»Če boš šel skozi Trebinje k učitelju, se oglasi tudi pri njem, bo hudo vesel.«

Odločil se je, da bo šel v soboto dovolj zgodaj k obema na obisk. Kernjak bo gotovo doma, saj ni v službi, čeravno je šolan krojač, a rajši z ženo kmetuje in muzicira doma, kot da bi sedel za singerico v kaki delavnici, učitelj pa bo popoldne gotovo pri starših v Dobju pri Baškem jezeru. In bo vse uredil na eni poti; pa še si bo lahko ogledal Baško jezero in Marijo na Zilji, od koder je moral pred nemškimi nacionalisti zbežat naš Meško.

4.

Je malo pokrtačil hlače, teta jih je zlikala, vzel lajbič in se odpravil. Belo srajco s kratkimi rokavi pa

si je že prej kupil v Rožeku. Hvala bogu, da je bil že junij in ga na Koroškem ni več zeblo. Zdaj je opoldne včasih že švical. Nestrpno je pričakoval, da mu bo Imre že spravil stvari prek meje. Mogoče bo notri kako pismo z novicami iz Guštanja in Kotelj, mogoče pa tudi od Micke, in seveda rokopis vojnega romana, ki ga je začel pisati.

V poznem jutru se je napotil. Ni se mu ravno mudilo, saj se je prav dobro počutil, ko je sam hodil po ravnini in vaških koroških cestah in poteh; skrbi, različne misli in načrti so kar sami letali po glavi: koroška pomlad ga je prevzela, ponekod je z drevja dišalo po prezrelem cvetju, tam so brenčale čebele, na češnjevih vejah, kjer so se cvetni lističi že davno osipali, pa so rdele prve češnje ... Včasih si je moral na silo izbiti iz glave Ano Nešić, ki je bivala nekje v možganskih zavojih in telesnih sokovih. Z veseljem je gledal po poljih, kjer so se majala v rahlem vetru zelena žita, ki jih seveda razen v majhnih ogonih ovsa ali ječmena na hotuljskih hribih ne moreš videti. Vedel je, da je Kernjak le nekaj let starejši od njega in da stanuje na posestvu žene Amalije Nočnik v Trebinjah blizu domače vasi Šentilj, in je pomislil še na slovenski Šentilj blizu Velenja, kamor je šel z očetom kot otrok kupit kravo in jo je ob Mislinji gnal domov ... Pa je še nekaj Šentiljev v Sloveniji, videl je že tistega še z vlaka na meji z Avstrijo blizu Maribora. V bistvu beseda pomeni Sveti Ilija, a je ljudska govorica obe besedi združila in poenostavila. Ni pa tak istoimenski kraj samo Šentilj, mnogo je vasi, ki imajo ista slovenska imena na obeh straneh te usodne slovensko-avstrijske meje.

Prešernova Vrba blizu Bleda, ki ji pravijo tudi Tiha Vrba, ima sestro Vrbo čisto ob Vrbskem jezeru, še eno Vrbo najdeš pri Šmohorju. Dobje s hrasti v bližnjih gozdovih najdeš na Bizeljskem, Dobja vas je tudi pri Guštanju, in glej, saj je dvojno Dobje tudi v tem delu avstrijske Koroške; eno je ob Vrbskem, drugo ob Baškem jezeru, od koder je učitelj Aichholzer. Pa koliko je samo Bistric na obeh straneh. Tu so Kostanje, ob dolenski Krki pa Kostanjevica. Tukajšnja Ribnica ima najmanj dve jugoslovanski sestri, eno na Pohorju in še eno na Dolenjskem. Sta tudi najmanj dva Šmihela, enega najdeš še v Italiji ob Soči, kjer je sam Voranc ležal v vojaških jarkih soške fronte, drugi pa je nad Mozirjem, gotovo pa jih je še več. Lipica ob jezeru ima polsestro na Krasu. So naše Sele z Meškom in avstrijske Sele, pa dvojce Loč, dva ali trije Škocjani, dve reki Krki in še in še ... Imena vasi in rek govorijo, da smo polbratje in polsestre tudi prek te hudičeve lažne meje.

Zato je rad sam taval po poljskih in gozdnih poteh, kjer je bila večina lastnikov slovenskega rodu. Med hojo mu je vse mogoče begalo po glavi, saj misli ne mirujejo, ko si sam sredi polj ali lesov, pa te, hvala bogu, nihče ne sprašuje, kaj pa zdaj misliš, zakaj si tak tiho, a si jezen, je to ... Večkrat si je moral priznati, kako dobro mu dene, da je sam. No, če je bila z njim prostodušno zgovorna Micka, je bilo tudi lepo, zlasti pa deklici, ki jima je moral razlagati, zakaj lastovke lahko letajo po zraku, ne morejo pa drobne sive miške, ali zakaj so gartrože rdeče, zvončki pa beli ...

Odkar so mu po vrnitvi s soške fronte in iz italijanskih taborišč ob koncu vojne potrtemu in pobitemu, črnogledemu in žalostnemu prav take samotne in dolge hoje ob Hotuljici ali skozi lesove in sadovnjake pomagale, da je spet uravnovesil dušo in srce in našel notranji mir, je rad pogosto zbiral misli in iskal spo-koj na takih samotnih koroških pohajanjih.

Ugibal je, kakšen je ta ljudski glasbenik Kernjak, ki ga še ni nikoli srečal, ko je prišel v Trebinje. Tam so bili precej velika kmečka hiša in še nekaj kašč, hlev, senik ... Na dvorišču ob cesti je neka ženska, očitno Kernjakova žena, nekaj dopovedovala dvema malčkoma, a je takoj prenehala, ko ga je zagledala, vstala s klopi in rekla:

»Vi ste Voranc, ne? Nečak Miglarjeve Marije? Ah, kako se bo mož razveselil, da ste nas obiskali! Stopi-va k njemu v delavnico! Je moral vskočit kot šnajder. Njegov nekdanji mojster ne zmore vsega. Ima preveč dela, ker se bliža birma, pa bi vsi radi hitro kaj no-vega imeli na sebi. Botri in botre pa morajo obleči svoje birmance ... Zdaj se šiva pri vsakem pravem ali priučenem šnajderju okoli jezera ... Včasih mu naš iz-učeni šnajder pomaga, čeravno je rajši koroški pevski trubadur in kmet s harmoniko kot šnajder z iglo v roki. Tudi v krojaški delavnici rajši sedi za harmoni-jem kot za singerico. Mirko in Stanko, zapomnita si, ta gospod je pisatelj!«

»Gospod zna pisat?« se je začudil Mirko, Stanko pa ga je pobožal po hlačnici: »Priden, priden!«

Sredi dvorišča je stala lesena soha, ki je predstavljala doprsno podobo dečve, kar precej okrogle. Česa podobnega še ni videl. Starejši fant ga je pocukal:

»A veste kdo je to?«

Voranc je odkimal.

»Pa to je vendar Mojcej!«

Bil je presenečen, pravzaprav začuden. Pri vseh hišah so se otroci skrivali pred neznanimi gosti, navadno so pobegnili, potem pa špegali izza vogalov in se šele počasi vračali; tadv pa sta razigrana govorila z njim in mlajši ga je celo pobožal po bedru.

So vstopili k Pavletu. Najprej je zagledal harmonij, na katerem je s pozlačenimi črkami pisalo *HUGO & Co. LEIPZIG*; slišal je drdranje in je res zagledal skladatelja za šivalnim strojem Singer.

»Vidiš, Pavle, koga sem ti pripeljala?« je rekla Amalija.

Kernjak je pogledal iznad očal, jih odložil, hitro ustavil singerico in vstal.

»Gospod Samorastnik, kakšna čast! Vse preberem, kar napišete, takšnega pisatelja Korošci še nismo imeli!«

Voranc je bil kar malo začuden. Dal mu je roko, a je Kernjak ni izpustil in jo je dolgo stresal.

»Ampak vikala se ne bova!«

»Kako pa? Ali niste starejši in bolj znani kot jaz?«

»Pavle, ne lomi ga! Me pa ja ne boš vikal! Predvsem bi lahko vedel, da si ti štiri leta starejši. In ne serji ga s tistim gospodom Samorastnikom! Tudi nisem največji pisatelj. A nisi tudi ti največji skladatelj in pevec?«

Hitro sta se zglihala. Tudi Pavle ni dal dosti na formalnosti. Čez nekaj časa sta se pogovarjala prijatelj-

sko, kot da se poznata že deset let. Amalija je odpeljala otroka iz sobe, Pavel Kernjak je nehal šivati hlače ...

»Čeprav imam izpit za šnajderja, veš, ne šivam, da bi nas preživel. No, le včasih, če je velika sila. Sem kmet in organist; le če smo v denarni stiski, požegnem mašino. Zdaj bom nekaj malega drugim pomagal, ker je v Beljaku birma po osmih letih. Prebral sem tvoje *Povesti*. O brezposelnih revežih, pijancih, kakih barabah znaš tak pisat kot nobeden drugi. Drugi se takih oseb izogibajo, ti jih poskušaš zastopit in razložiti.«

»Jaz pa sem v Kotljah za božič poslušal tvoje božične pesmi. Cela cerkev je pela!«

»Saj vidiš, pokojni oča so mi pri šestnajstih letih kupili tisti harmonij, ne pa Singerjeve mašine, kot bi se spodobilo. Svojo singerico so mi podarili Amalijina mati, ker so bili že prestari in niso več videli vtikat cvirna v igle. Oče pa so mi rekli:

„Špilaj, skladaj in prepevaj, če ti duša tako pravi. *Dokler bomo peli, tak dolgo bomo živeli!*“«

»Pa tisto tvojo novo sem poslušal v Borovljah ... Nemci so škripali z zobmi, ko so domačini pritegnili. Saj veš, katero?«

Pavle je že zapel:

Slovenski smo fantje pri Dravci doma, pri Dravci doma, slovenskega duha, slovens'ga srca ...

»Naj jih hudič vzame, vedno škripljejo z zobmi, tudi če na uradnem dvojezičnem ozemlju slišijo slovensko besedo, kurbe! Te moje *Pojdem v Škufce* včasih z našim zborom niti ne moremo odpet do konca, ker začnejo žvižgat. Jaz pa jih še zanalašč dražim in

večkrat tudi v vaši Logi vasi zajuckam in zapojem:
Čez Logo vas razlega se slovenski glas!«

Glasno in skoraj divje so se odprla vrata v izbo, Mirkova glava ju je iskala s praga in že se je pobič zadril:

»Mati so rekli, da morata hitro prit na klop popit mošt in pojest klobaso!«

Nasmehnila sta se in šla na travnato dvorišče, kjer je bila pod lipo miza z dvema klopema, na lesenem pladnju pa je bilo za jesti. Preden sta sedla, je še enkrat pogledal leseno skulpturo. Zdaj je Pavle rekel, kakor prej Mirko:

»To je Mojcej! Naš simbol, ti bom že povedal, zakaj!«

Fanta sta začela letat za žogo. Mati jo je naredila iz doma spletene moške nogavice, ki jo je naphala z žagovino, jo zgoraj zašila in tako dobila malo oglato kroglo. Sedaj sta dirkala za njo po travi, in ko jo je kateri zadel, da je poletela po dvorišču, se je od nekod vzel črn pes, ki so ga klicali Sultan, in je tudi on dirjal s poboma za žogo ... Ko so bili igralci z žogo za štaló, je Amalija vprašala Voranca:

»Katera Pavlova pa je vam najbolj pri duši?«

»Jaz poznam samo še *Moja dečva mi je pošto poslava* ...«

»Saj jih skoraj nisem več skup spravil.«

»Pa še boš! Skup si spravil našo družinsko pesem *Mojcej, oj Mojcej!* Za vsak rojstni dan jo pojemo, samo da mene ni skoraj nikol doma ...«

In se je oglasila Malčka, pokazala na leseno Mojcej. Ampak ni nič rekla o njej, kot da bi bila to neka

družinska skrivnost, je pa omenila neko svojo najljubšo Pavlovo pesem.

»Čez novo leto je naredil eno novo, je malo žalostna, ampak najlepša. Saj so jo ljudje že prej peli v Ziljski dolini, a jo je on dobro na sveže porihtal ... Jo lahko zapojem, Pavle?«

»Saj sem rekel, žena, *dokler bomo peli, bomo živeli ...*«

Se je oglasil ženski alt, čez čas se je pridružil Pavletov bariton.

*Pojdem v rute, pojdem v rute,
tam, kjer je mraz, tam,
kjer moj pobič je pokopan.
Tam dol pokleknem,
nmal požebam, da ne bo
moj pobič ležal koj sam.*

38

39

Voranc je obnemel. Tako malo vsakdanjih preprostih besed in taka izpoved! Saj je prava balada! Je bil kar nekaj časa tiho.

Zunaj so južinali, tudi poba in Sultan so dobili rezinico, ko so prinoreli nazaj ... Povedal je, da bo šel pogledat Baško jezero, ker bi rad videl, kje je nastala pesem *N'mau* čez izaro.

Potem mu je Amalija hitro rekla:

»Tja pa moraš it, da boš videl s te strani jezera, da boš z naše strani videl drugi breg. Saj si slišal, da se je prvi župnik Treiber izpovedal v tej svoji pesmi *N'mau* čez izaro. Pavle jo je zadnji do konca porihtal ...«